

EKKLESIA AMSTERDAM 24 december 2021

De avond voor Kerstmis – In beginsel was dat woord

Mirjam Rigterink

In beginsel was dat woord.
God zelf was dat woord
en in dat woord was leven.
En het leven is licht voor de mensen,
dat schijnt in de duisternis
en voor de duisternis niet is gezwicht.

Het woord is licht
en het heeft onder ons gewoond.

Het is geworden
en wij hebben het gezien –
adem van God in een kind.

(naar Johannes 1, Janet Delver)

1.

‘Beware of the stories you read or tell; subtly, at night, beneath the waters of your consciousness, they are altering your world.’

Ben Okri is een dichter en auteur van fictie. Dit citaat is van hem. *Pas op met de verhalen die je leest of vertelt, zegt hij; zonder dat je het doorhebt, 's nachts, onder het wateroppervlak van je bewustzijn, veranderen ze je wereld.* Het kan bijna onmerkbaar gebeuren, woord voor woord: als een druppel die een steen langzaam erodeert. Het kan ook gaan als blikseminslag, in een klap: wat je leest of hoort maakt zoveel indruk dat jouw wereld opeens in een ander licht staat. Let op, zegt Ben Okri, woorden – verhalen – veranderen onze wereld. Dus wees er voorzichtig mee. Je eigen woorden zorgvuldig kiezen. Die van anderen zorgvuldig wege. Wie zegt het? Waarom? En vervolgens ga je goed kijken – welke uitwerking hebben die woorden? Wat gebeurt ermee?

2.

De bijbel is een bibliotheek vol met vaak ingewikkelde woorden en verhalen, waar we ook voorzichtig chocola van proberen te maken. Hoe zijn ze ontstaan? In welke tijd, in welke omstandigheden? Uit hun verband gerukt kunnen ze zomaar een eigen leven gaan leiden. En dat hebben ze ook gedaan. Soms zijn ze welbewust voor karretjes gespannen, soms zijn ze onbewust misverstaan.

Waarom vertellen we ze nog? Waarom geen andere, makkelijkere verhalen en woorden? Ik denk omdat we hopen dat het doorvertellen van deze verhalen onze wereld ten goede kan veranderen. Ze hebben zich op de een of andere manier voor ieder van ons bewezen. Ze

resoneerden. Hadden ons iets te zeggen. Regelmatig moeten we ons er ook doorheen wórstelen. Maar ze laten ons niet los.

3.

Het verhaal dat we kennen onder de naam *Evangelie van Johannes* begint niet met geboorte, maar met een gedicht. Een lied was het waarschijnlijk. Een lied over een woord. Welk woord? Dát woord, zingt de bewerking die we net hoorden zingen. Dat ene woord – je weet wel. Het woord dat we ‘God’ noemen. Welke God? Nou, diezelfde als uit Genesis. Over wie staat geschreven dat hij sprak en dat er toen licht was. Door het evangelie zo te beginnen laat je horen dat ook het verhaal van Jezus gaat over licht en leven scheppen in de chaos.

In den beginne schiep God de hemel en de aarde, zo klinkt het begin van Genesis vaak. Zo ook het evangelie van Johannes: *in den beginne* was het woord. Maar in de bewerking die we hoorden zingen en lezen is gekozen voor een andere vertaling, die je ook goed voor Genesis zou kunnen gebruiken. *In beginsel* was het woord. Genesis klinkt dan zo: *In beginsel* schiep God de hemel en de aarde. *In beginsel* benadrukt dat het niet gaat over hoe de wereld ooit eens ontstond – big bang – , maar over een principe, een beginsel: als je een wereld zoekt waar mensen waardig kunnen samenleven, dan moet je dit verhaal ter harte nemen, wordt gezegd. Deze lichtwoorden.

4.

Het woord heeft onder ons gewoond, zingt het lied. Het heeft onder ons zijn tent opgeslagen, zou een preciezere vertaling zijn. Want de Griekse tekst rijmt ook op het bijbelboek Exodus: op die God die niet voor een gat te vangen was, niet vast te pinnen, maar die met zijn volk meetrok door de woestijn. Die God – dat visioen – heeft de dichter terug gehoord in de verhalen die over Jezus de ronde deden. Hoe hij optrok met de mensen die hij ontmoette. Hoe die woorden uit de Hebreeuwse bijbel, die in het verhaal over Jezus worden herhaald en op scherp gezet, het leven van mensen verlichtten. En dus gelooft de dichter er nog steeds in – in die woorden. Ook na de dood van Jezus. Ook na de verwoesting van Jeruzalem. Ook als de onderdrukking door de Romeinen uitzichtloos lijkt. Dan nog. Het verhaal over licht en leven is geschreven midden in de duisternis van de Romeinse bezetting.

En dus benoemen we met kerst ook het donker van vandaag. Niet omdat we zulke zwartkijkers zijn. Wel omdat we denken dat het ons niet gaat helpen om te snel over het donker heen te springen. Toen Rozemarijn van ’t Einde dit jaar werd geïnterviewd over haar klimaatactivisme, zei ze: “Ik wil het monster in de bek durven kijken”. Ze riep kerken op veel scherper stelling te nemen. Zo zijn er nog wel wat monsters om onder ogen te komen. Alleen... vervolgens zingen we dat het licht aan het langste eind trekt... Je moet maar durven. Ga dat maar vertellen in Afghanistan. Of in Jemen. Of aan wie aan de grenzen van Europa – of hutje-mutje in een tent in Nederland – op zoek is naar een menswaardige plek om te leven. Ga dat maar vertellen aan wie wanhopig hulp zoekt van de overvraagde Jeugdzorg. Dat krijg je toch bijna je strot niet uit.

5.

Toch blijven we die bijna onzegbare woorden herhalen. Tegen beter weten in soms. In een van zijn voorbeden schreef Huub Oosterhuis dit:

*Gezegend Gij
om het woord 'vrede'
dat nog bestaat
in onze taal, in onze ziel,
in deze wereld van overal oorlog.*

Dat doet die verhalen. Over Mozes. Over Elia. Over Jezus. Ze houden woorden hoog. Kwetsbare woorden die in onze wereld snel in de verdrukking komen. Moeilijke woorden waarvan we niet altijd weten hoe we ze moeten doen. Woorden als Vrede. Gerechtigheid. Naaste. Het verhaal slijpt die woorden in ons geweten. Net zolang tot we geloven in wat we bijna niet durven dromen. Net zo lang tot ze ons – en onze wereld – vernieuwen. Tot we opnieuw geboren worden, zou je met de beeldtaal van Kerst kunnen zeggen.

Zo zijn we ook vandaag bij elkaar. Niet fysiek. Maar verbonden via deze woorden en dromen. Over een stad met bomen als een tuin en woningen voor iedereen, bijvoorbeeld – woorden die we elke week zingen als we brood delen. Als we die woorden blijven herhalen, zullen we steeds weer nieuwe manieren vinden om ze werkelijkheid te laten worden. In inloophuizen. In Wereldhuizen. In onze eigen huizen. Ben Okri verwoordde dat zo: *Als een droom zijn weg naar de ziel heeft gevonden en als ie daar leeft en groeit en voortbestaat, heeft hij zijn thuisland bereikt en kan hij zijn werk in de wereld gaan doen* (Trouw, 1999). Dus laten we ze blijven napraten, die lichtwoorden. Niet gedachteloos nakletsen. Maar zoekend, naar wat ze hier en nu betekenen. Dat is vaak ingewikkeld genoeg. Wat is vrijheid nu, in tijden van een pandemie. Wat is solidariteit nu. Laten we ze uitschreeuwen, die woorden, als we denken dat dat nodig is. Maar laten we ze vooral veel zingen.

*